

УДК 338.242

Іваненко О.В.

*аспірант кафедри економіки підприємства та менеджменту
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця*

ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ КАТЕГОРІЙ «ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ» ТА «ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ» В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті проведено аналіз категорій «енергозбереження» та «енергоефективність» в управлінні підприємством. Визначено значення енергозбереження та енергоефективність у діяльності із реалізації потенціалу енергозбереження підприємства. Запропоновано схему взаємозв'язку категорій «енергозбереження» та «енергоефективність» підприємства.

Ключові слова: енергозбереження, енергоефективність, потенціал енергозбереження соціально-економічної системи, ентропія, енергетичний менеджмент

Іваненко Е.В. ПРОБЛЕМА РАЗГРАНИЧЕНИЯ КАТЕГОРИЙ «ЭНЕРГОСБЕРЕЖЕНИЕ» И «ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТЬ» В УПРАВЛЕНИИ ПРЕДПРИЯТИЕМ

В статье проведен анализ категорий «энергосбережение» и «энергоэффективность» в управлении предприятием. Определено значение энергосбережения и энергоэффективности в деятельности по реализации потенциала энергосбережения предприятия. Предложена схема взаимосвязи категорий «энергосбережение» и «энергоэффективность» предприятия.

Ключевые слова: энергосбережение, энергоэффективность, потенциал энергосбережения социально-экономической системы, энтропия, энергетический менеджмент.

Ivanenko O.V. PROBLEM OF DIFFERENTIATING CATEGORIES «ENERGY SAVING» AND «ENERGY EFFICIENCY» IN THE ENTERPRISE MANAGEMENT

In the article the analysis of «energy saving» and «energy efficiency» categories in the enterprise management was carried out. The role of the energy saving and the energy efficiency in the implementation of the energy saving potential of the enterprise was identified. The principal outline, that shows the interdependence between energy saving and energy efficiency of the enterprise was proposed.

Keywords: energy saving, energy efficiency, energy saving potential of socio-economic system, entropy, energy management.

Постановка проблеми. Актуальність питань управління енергоефективністю підприємств пов'язана з тенденціями сучасного середовища їх функціонування. Національним пріоритетом розвитку нашої держави є зниження енергетичної залежності, а також впровадження відповідно до світових стандартів енергозберігаючих технологій, задля значного заощадження енергоресурсів. З огляду на високий рівень експорторієнтованості вітчизняного виробництва та підвищення вартості енергоносіїв ускладнюється фінансово-економічне становище промислових підприємств. В Україні питомі витрати енергоресурсів більш як у 2,5 рази вищі, ніж у країнах Європи [1]. Це робить вирішення проблеми підвищення енергоефективності актуальним завданням підприємств та організацій, адже на зниження енергоемності ВВП країни безпосередньо впливає енергоефективність підприємств як суб'єктів мікроекономічного ієрархічного рівня.

Дослідження енергоефективності здебільшого охоплюють проблеми макроекономічного та мезоекономічного ієрархічного рівнів соціально-економічних систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення змісту понять енергозбереження та енергоефективність підприємства. Аналіз даних понять на рівні національної економіки та галузей промисловості проведено в роботах Микитенко В.В., Немировського О.М., Суходолі О.М., Мельника В.І., Кизима Н.О., Афанасьєва М.В., Салашенко Т.І. Крім того, визначення цих понять запропоновано багатьма програмними документами відповідних міжнародних організацій. Розглядом проблеми на мікроекономічному рівні стосовно підприємств та організацій займалися Йохна М.А., Миколюк О.А., Стадник В.В.

Проте вирішення питань підвищення ефективності споживання енергетичних ресурсів на мікроекономічному рівні є не менш актуальною науковою та прикладною проблемою.

Постановка завдання. Метою дослідження є подальший розвиток теоретичних та науково-методичних основ управління енергоефективністю підприємства на основі аналізу категорій енергозбереження та енергоефективності та визначення їх значення у діяльності з реалізації потенціалу підприємства, в тому числі потенціалу енергозбереження, для вдосконалення системи управління енергоефективністю підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність проведення аналізу змісту понять «енергозбереження» та «енергоефективність» пов'язана із тим, що в сучасній науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення цих понять.

У Законі України «Про енергозбереження» надано пояснення енергозбереженню як діяльності із раціонального використання та економного витрачання первинної та перетвореної енергії. Тобто енергозбереження стосується енерговикористання. Крім того, в законі визначено, що енергозбереження являє собою процес, що включає наукову, технічну, організаційну, економічну, практичну та інформаційну діяльність щодо реалізації заходів з енергозбереження [2].

Енергозбереження характеризує кількість заощадженої енергії як різниці між базовим рівнем споживання енергії та тим, що став можливим за рахунок проведення заходів із зростання енергоефективності та стану приведення системи у відповідність до умов зовнішнього середовища [3, с. 26].

Немировський О.М. та ще ряд дослідників розглядають енергозбереження як складову енергетичного менеджменту разом із впровадженням та використанням нетрадиційних джерел енергії, ціновою політикою, оперуванням на ринку [4; 5].

Що стосується енергоефективності, то в Законі України «Про енергозбереження» вона визначена як діяльність (організаційна, наукова, практична, інформаційна) з ефективного використання ПЕР, що забезпечує їх раціональне використання [2].

Відповідно до «Енергетичної хартії», підвищення енергоефективності означає заходи, спрямовані на збереження випуску тієї ж одиниці продукції (товару або послуги) без зниження якості або робочих характеристик цієї продукції при зменшенні витрат енергії, необхідних для виробництва цієї продукції [6, с. 76].

Енергоефективність також визначається як властивість виробництва щодо співвідношення обсягу виробництва до витрат енергії [7]. Разом з тим більшість авторів погоджуються, що енергоефективність – це відносна величина, яка характеризує якісний стан економічної системи.

При визначенні взаємозв'язку енергоефективності та енергозбереження важливо брати до уваги різницю споживання та використання енергії. Енергоспоживання характеризує загальний обсяг придбаних або вироблених підприємством енергетичних ресурсів, які використовуються в господарських процесах. Ефективність споживання енергетичних ресурсів залежить від ефективності їх використання, а також рівня втрат енергетичних ресурсів.

Тобто ефективність енергоспоживання можна узагальнити як співвідношення корисно використаної енергії до загальної суми спожитої підприємством енергії. Тому можна стверджувати, що енергоефективність – це відносна величина, корисно використаної енергії до наявної енергії (з врахуванням втрат). Отже, аналіз змісту понять дає змогу визначити їх взаємозв'язок (рис. 1).

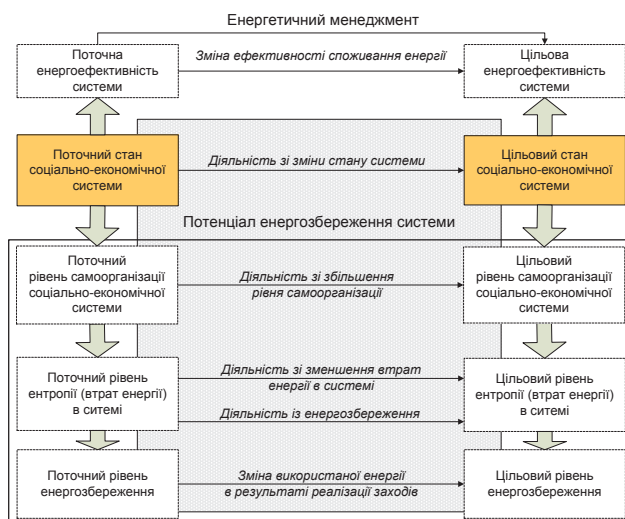

Рис. 1. Взаємозв'язок категорій «енергозбереження» та «енергоефективність» підприємства

Таким чином, реалізація можливостей енергозбереження має забезпечити максимальну енергоефективність підприємства стосовно заданих стратегічними цілями обсягів випуску продукції (товарів, послуг), а також у відповідності до тенденцій розвитку факторів зовнішнього середовища підприємства.

Відповідно до обґрунтованого у роботі [8, с. 7], визначення потенціалу ресурсозбереження соціально-економічної системи як можливості зі зниження втрат та зниження ентропії системи, потенціал енергозбереження, що є складовою потенціалу ресурсозбереження, також знаходить свою реалізацію через діяльність зі збільшення рівня самоорганізації соціально-економічної системи.

Реалізація потенціалу енергозбереження забезпечує досягнення максимальної енергоефективності підприємства відповідно до стратегічних цілей його

розвитку. Для розмежування категорій «енергозбереження» та «енергоефективності» підприємства розглянемо стан соціально-економічної системи. Результатом управління розвитком підприємства (або ж соціально-економічної системи) є перехід від поточного її стану до цільового. Що і зображено на рис. 1. Такий перехід між станами системи зумовлений необхідністю пристосування (адаптації) до змін зовнішнього середовища.

Відповідно до теорії систем, адаптація до швидко змінюваного середовища можлива тільки за рахунок збільшення рівня самоорганізації системи. Так, бачимо на схемі нижче поточний та цільовий рівень самоорганізації системи, трансформація відбувається за рахунок діяльності зі збільшення рівня самоорганізації [9, с. 63].

Далі закономірним є наступний елемент, а саме рівень ентропії. Діяльність зі зменшення втрат енергії в системі сприяє переходу від поточного до цільового рівня ентропії в системі. Зменшення ентропії відповідає збільшенню рівня самоорганізації, а отже гарантує більшу адаптивність системи до змін зовнішнього середовища.

Тобто діяльність із енергозбереження є одним із факторів, що забезпечує зниження рівня ентропії в системі. Це відображається в рівні енергозбереження системи (поточному та цільовому) – тобто зміні обсягів використаної енергії.

Спираючись на проведений аналіз змісту понять енергозбереження та енергоефективність, можна стверджувати, що енергозбереження стосується кількості використаної енергії. В той час як енергоефективність стосується ефективності споживання енергії.

Переведення системи із поточного стану до цільового можливе за рахунок управління. В даному випадку більш конкретну підсистему управління підприємством, а саме за рахунок енергетичного менеджменту.

Енергетичний менеджмент є інструментом, спрямованим на енергоефективність роботи підприємства. Енергетичний менеджмент формує ефективну підсистему управління бізнес-процесами організації виходячи з оптимізації ПЕР, спираючись на сукупність професійних знань, принципів, форм і засобів управління енергозбереженням підприємства. Головним завданням такого управління є зниження витрат на використання енергетичних ресурсів [10].

Витрати енергії наявні у всіх компонентах системи, але вартість їхнього усунення істотно різниться. Досліджуючи в процесі енергетичного менеджменту можливості енергозбереження, такі системи слід розглядати комплексно.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, можна зробити висновок, що для формування системи управління енергоефективністю на промисловому підприємстві важливо розмежування категорій «енергозбереження» та «енергоефективність» підприємства, а також встановлення їх взаємозв'язку та ролі в реалізації потенціалу енергозбереження.

Встановлено, що обсяг поняття «енергозбереження» менший за обсяг поняття «енергоефективність». Енергозбереження стосується раціонального та ощадливого використання енергії, в той час як енергоефективність є якісною характеристикою, співвідношення енерговикористання та енергоспоживання. На енергоефективність підприємства можна впливати за рахунок зміни таких факторів як використання інноваційних технологій, організаційні зміни, економічні фактори. Вплив на рівень

енергозбереження здійснюється тільки за рахунок заходів із енергозаощадження або раціонального використання енергії.

Зміна енергоефективності діяльності може відбуватися за рахунок управління на основі енергетичного менеджменту. Тому подальший розвиток теоретичних та науково-методичних основ побудови системи енергоефективності підприємства потребує розгляду системи енергетичного менеджменту, яка знаходить своє відображення в тому числі через функції управління енергоефективністю, визначення яких є важливим елементом подальших досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2013 р. № 187 // Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-p>.
2. Про енергозбереження : Закон України від 01.07.1994 р. № 75/94-ВР // Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/94-%D0%B2%D1%80>.
3. Measuring and reporting energy savings for the Energy Services Directive – how it can be done. Results and recommendations from the EMEES project [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.evaluate-energy-savings.eu/emees/en/publications/reports/EMEEES_Final_Report.pdf.
4. Маляренко В. А. Енергозбереження та енергетичний аудит : навч. посіб. / В. А. Маляренко, І. А. Немировський. – Харків : НТУ «ХПІ», 2010. – 341 с.
5. Микитенко В. В. Формування комплексної системи управління енергоефективністю в галузях промисловості : монографія. – Київ : Укр. видавничо-поліграфічна компанія «Екс.Об.» 2004. – 336 с.
6. Договор к энергетической хартии и связанные с ним документы [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.encharter.org/fileadmin/user_upload/document/RU.pdf.
7. Об энергосбережении и о повышении энергетической эффективности и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации : Федеральный закон от 23.11.2003 № 261-ФЗ [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.energosovet.ru/npb1189.html>.
8. Іваненко О.В. Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем / О.В. Іваненко // Економіка. Фінанси. Право. – № 8. – 2013. – С. 7-10.
9. Николис Г. Самоорганизация в неравновесных системах / Г. Николис, И. Пригожин. – М. : Мир, 1979. – 512 с.
10. Обсуждение международного стандарта ISO 50001 [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.e-proaudit.ru/for-the-client/energomenedzhment/>.

УДК 338.33.012.435:339.565:658

Кисіль Т.В.
*аспірант кафедри маркетингу та управління інноваційною діяльністю
Сумського державного університету*

ПЕРЕДУМОВИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Проблема насиченості внутрішнього ринку імпортованими товарами гостро постала актуальною для економіки держави. Стратегічне планування діяльності вітчизняних підприємств з урахуванням внутрішніх та зовнішніх чинників впливу зумовило запровадження політики імпортозаміщення на власному виробництві. Такий крок має далекоглядні перспективи випуску експорторієнтованої продукції, але дана модель поведінки передбачає проведення економічного аналізу у декілька етапів для виявлення шляхів її реалізації та оцінки ризику.

Ключові слова: диверсифікація, імпортозаміщення, протекціонізм, модифікована матриця БКГ, група товарів, модель «ринок-продукт».

Кисиль Т.В. ПРЕДПОСЫЛКИ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЯ О ВНЕДРЕНИИ ПОЛИТИКИ ИМПОРТОЗАМЕЩЕНИЯ НА ПРОМЫШЛЕННОМ ПРЕДПРИЯТИИ

Проблема насыщенности внутреннего рынка импортными товарами остро стала актуальной для экономики государства. Стратегическое планирование деятельности отечественных предприятий с учетом внутренних и внешних факторов влияния обусловило введение политики импортозамещения на собственном производстве. Такой шаг должен дать дальновидные перспективы выпуска экспортноориентированной продукции, но данная модель поведения предполагает проведение экономического анализа в несколько этапов для выявления путей ее реализации и оценки риска.

Ключевые слова: диверсификация, импортозамещение, протекционизм, модифицированная матрица БКГ, группа товаров, модель «рынок-продукт».

Kysil T.V. PRELIMINARY DECISION ON IMPLEMENTATION TOWARDS IMPORT SUBSTITUTION IN INDUSTRIAL ENTERPRISES

The problem of saturation of the domestic market of imported goods acutely relevant to the state's economy. Strategic planning for national enterprises, taking into account internal and external factors influence led to the introduction of a policy of import substitution for own production. Such a move has far-reaching prospects products of export-oriented release, but this pattern of behavior provides economic analysis in several stages to identify ways of its implementation, and evaluation of risk.

Keywords: diversification, import substitution, protectionism, modified BCG matrix, product group, the model of «market-product».

Постановка проблеми. У сучасних умовах економічного дисбалансу держава має оперативно приймати відповідальні рішення стосовно перспектив розвитку. Від'ємне значення зовнішньоторговельного балансу, висока залежність економіки України від зовнішньополітичної ситуації, насиченість внутрішнього ринку імпортованими товарами, в наслідок чого

вітчизняні підприємства загнані в глухий кут – все це дестабілізує самостійність, незалежність та ефективність діяльності як малих підприємств, так і промислових комплексів, що безпосередньо відображається на економіці держави. Відсутність мотивації національного виробника призвела до того, що ніші внутрішнього ринку заповнила імпортна продукція.